

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

No6(5)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 446 sahifa,
16-iyun, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Woogyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Tinglovchilarga axloqiy-estetik tarbiya berishda notiqlik madaniyatini shakllantirishning samaradorlik ko'rsatkichlari	10
Fazliddin Abdunabiyevich Abdurazaqov	
Professor-o'qituvchilarning ilmiy-pedagogik salohiyatini xalqaro mezonlar asosida rivojlantirish yo'llari	15
Maxmudov Qudratbek Shavkat o'g'li	
Orfografik kompetensiyaning mohiyati va boshlang'ich sinflarda shakllanish bosqichlari	21
Abduvaliyeva Nodira Alisherovna, Mo'minjonova Gulnoraxon Abdupatto qizi	
Tabiiy fanlarni o'qitishda uch o'lchamli vizualizatsiyalarning boshlang'ich ta'limdagi ahamiyati	25
Nabijonova Feruza Valijon qizi	
Loyiha texnologiyasi asosida bo'lajak o'qituvchilarda ijtimoiy tashabbuskorlikni rivojlantirish mazmuni	28
O'rinova Nilufar Muxammadovna	
Sinfdan tashqari o'qish darslarida badiiy asar bilan ishlashning kompetensiyaviy yondashuv asosidagi metodikasi	32
Qilichova Billura Yorqinxuja qizi, Homidov H. K.	
Kasbiy-kommunikativ madaniyat fenomenining pedagogik talqini va rivojlanish tendensiyalari	37
Tashpulatova Nodira Olimjon qizi	
Tabiiy fanlarni o'qitishda kompetensiyaviy yondashuv	41
Umbarova Nasiba Xolboy qizi	
Xorijiy tillarni o'rganishda shaxs nutqining shakllanishida psixolingvistikaning ahamiyati	44
Ahmedov Shavkat Asadilloevich, Ataboev Navruz Ilhombek o'g'li	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida matnni tushunish va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi (PIRLS dasturi misolida)	47
Abduraxmanova Charos Burxanovna	
Lesson Planning in English Language Teaching at Technical Universities	51
Aitbaeva Nursuliu Tairbekovna	
Lingvistik intellekt asosida individual o'qitish yondashuvining samaradorligi	55
Allanazarova Sadoqat Azimovna	
Xorij tadqiqotlarida zamonaviy oila transformatsiyasida farzandlar taraqqiyotining ijtimoiy-psixologik asoslari	59
Bo'riyeva Mahbuba Shavkatovna	
Теоретико-методологические подходы к изучению эмоциональных концептов в литературе: (на материале английских и немецких фразеологизмов)	63
Сайёра Улашевна Тагаева, Азиза Анкаевна Уразкулова	
The Importance of Forming a Schedule for High School Students	67
D. T. Atabayeva, X. I. Abduraymova	
Milliy cholg'u ansambllari orqali o'quvchilar musiqiy dunyoqarashini shakllantirish	70
Dadamirzayeva Gulshanoy To'lanjon qizi	
Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida ma'naviy-axloqiy tarbiyaga yondashuvning texnologik xususiyatlari ...	75
Jumanov Sherzod Saloyevich	
Adabiyot darsliklari uchun yangi o'zbek adabiyoti namunalarini saralashning ilmiy-metodik asoslari	78
Musaboyeva Zulfira Iqboljon qizi	
Maktab geometriyasida ko'pyoqlilar mavzusini o'rganishning innovatsion usullari	83
Pirlepesov Umrbek Baxtiyor o'g'li	
Generativ AI vositalarining mustaqil ta'lim jarayonidagi didaktik funksiyalari	86
Qahramonova Xumora Qahramonovna	
O'quvchi-sportchilar uchun individual mashg'ulot yuklamalarini avtomatik rejalashtirish va optimallashtirish imkoniyatini yaratish ahamiyati	91
Qosimov Faxriddin Jo'raqulovich	

Когнитивный диссонанс как социально-психологический феномен в контексте высшего образования: теоретический анализ	95
Мансурова Гульмира Рафазловна	
Регуляторный произвол или необходимый порядок? Влияние новых регуляторных механизмов на свободу расследовательской журналистики	101
Рауфова Озода	
Qizlar tarbiyasida mahalla–oila–maktab hamkorligi mexanizmlari	105
Choriyeva Dildora Ismat qizi	
Oliy ta'lim muassasalarida jismoniy tarbiya mashg'ulotlarini individuallashtirishning samaradorligi: kompetensiyaviy yondashuv asosida	109
Tangriyev Abdulkarim Tovashevich	
O'qish savodxonligi darslarida matn bilan ishlash orqali o'quvchilarda muammoli vaziyatlarni hal etish ko'nikmalarini rivojlantirish texnologiyasi.....	114
Boymurodova Nodirabegim Bahodir qizi	
Raqamli transformatsiya sharoitida STEAM ta'limi orqali talabalarda tanqidiy fikrlash kompetensiyasini shakllantirish	120
Kozimova Mehriniso Akbarali qizi	
Oliy ta'limda kvest texnologiyasi yordamida fizika fanining murakkab tushunchalarini o'zlashtirish samaradorligini oshirish metodikasi.....	125
O'rinboyeva Kumushoy Sultonbek qizi	
Tasvirlarga raqamli ishlov berish texnologiyalari va ularning amaliy qo'llanilishi	129
Sharipov Nodir Botir o'g'li	
Management of Medical Emergencies in Outpatient Dental Clinics.....	133
Adurazzoqov Kamoliddin, Umarov Maruf, Buzrukhoda Javohir	
Psixologik farovonlikning asosiy komponentlari, ta'sir qiluvchi omillar va zamonaviy baholash usullari	138
Aliyev Samariddin Murotali o'g'li	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqiy kompetensiyasini rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslari	142
Boymurodova Sadoqat Istam qizi	
O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimi.....	146
Gadoymurodova Kamola Sunnatulloevna	
Oilada bola tarbiyasining ahamiyati va uning shaxs kamolotiga ta'siri	151
Galdiyeva Mehribon Durdiyevna, Oilimova Mushtariy Xaydarali qizi	
Art-pedagogika vositasida boshlang'ich sinf o'quvchilarida estetik dunyoqarashni shakllantirishning pedagogik ahamiyati	154
Gulboyev Akbar Tuxtyayevich	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ma'naviy tadbirlar orqali vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirish	158
Homidov Husniddin Kupaysinovich, Yusupova Gulzor Yunusjon qizi, Norbekova Sevinch Musurmon qizi	
Bone-Grafting Materials in Oral Surgery: Classification, Biological Properties, and Clinical Application	161
Jumaqulova Mashhura Alishevovna, Buzrukhoda Javohir Davronovich	
Mediatsiya va o'qib tushunish kompetensiyasi o'rtasidagi o'zaro aloqadorlik	166
Karimova Dilyoraxon Raximjon qizi	
Using STEM Technologies to Foster Rational Thinking in the Dentistry	169
Khonimqulov Javlon, Burkhonova Zarafuz	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini montessori metodikasi vositasida til o'rganish ko'nikmalarini shakllantirish usullari modeli.....	173
Mahbuba Yusupova Rustam qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda tayanch kompetensiyalarni integrativ yondashuv asosida shakllantirish metodikasining samaradorligi.....	177
Nasimova N. Q.	
Analysis of Scanning Techniques Used in Orthodontic Dentistry	182
Nasrullayev Javlonbek Ta'atonovich, Rahimberdiyev Rustam Abdunosirovich	
Zamonaviylik - ta'lim konsepsiyasida asosiy mezon sifatida	187
Ochilova Gulnoza Odilovna	

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS	O'qish savodxonligi darslarida xalq og'zaki ijodidan foydalanish metodikasi 191 Qahhorova Sojida Bahodir qizi, Zokirov Javoxir G'aybullo o'g'li	191
	Diqqat va xotira jarayonlarida raqamli texnologiyalarning roli 196 Salomova Nargiza Sattorovna	196
	Talabalarda kasbiy refleksiya rivojlanishiga ta'sir etuvchi psixologik omillarning empirik tahlili..... 200 Shukurova Nargiza Ikramovna	200
	Gimnastikachi qizlarda egiluvchanlik jismoniy sifatini rivojlantirish jarayonida shikastlanishlarning oldini olish 205 Sultanova Musharafxon Xudoyqul qizi	205
	Maktabgacha katta yoshdagi bolalarda ekologik bilimlarni raqamli texnologiyalar yordamida rivojlantirish... 210 Sayfetdinova Dildora Ikramitdinovna	210
	Maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishida shaxsga yo'naltirilgan texnologiyalardan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari, imkoniyatlari va yo'nalishlari 216 Uralova Nurxon Maxadovna	216
	Naqshbandiya qadriyatlarini bo'lg'usi o'qituvchi shaxsini shakllantirishdagi o'rni..... 220 Xalmuxamedova Maxbuba Aslanovna	220
	Boshlang'ich ta'limda raqamli texnologiyalardan foydalanishning ilmiy-metodik asoslari 223 Xo'jamberdiyeva Maftuna Norqobilovna, Sanaqulova Sevinch Baxtiyor qizi	223
	Developing Logical Thinking via the Use of STEM Technology 226 Yarmuhammedov Nabijon Navruzovich, Burkhonova Zarafuz	226
	Jismoniy tarbiya darslarida innovatsion metodlardan foydalanishning ahamiyati 229 Yo'ldoshboyeva Zulfiya Ravshan qizi, Jumayev Abdilxakim Turdiyevich	229
	Значение предмета физического воспитания и спортивной метрологии в физическом воспитании молодежи 233 Маматкулов Равшанжон Солижонович	233
	Аксиологические аспекты диалога культур в романе Сухбата Афлатуни "Рай Земной" 237 Чернова Татьяна Алексеевна, Худойназаров Сардорбек	237
	Maktab boshqaruvida ilmiy asoslangan yondashuvlarni joriy etishning pedagogik shart-sharoitlari..... 240 Akbutayeva Gulasal Uzoq qizi	240
	Features of Verbal and Non-Verbal Communication in Teaching Foreign Languages in Higher Education Institutions 248 Gulnoza Aslamovna Azimkulova	248
	Chaenomeles Japonica (Thunb.) Lindl. Ex Spach mevalaridan ajratib olingan polifenol va pektin komplekslarining ichak mikrobiotasi, oksidlovchi stress va immun javobga ta'sirini molekulyar-biologik usullar asosida tadqiq etish 251 Ergasheva Nigora G'ayratovna	251
	Contemporary Linguodidactic Trends in Teaching English in Higher Education 259 Khudoyarova Ziyoda Maratovna	259
	Yuqori sinf o'quvchilarida tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishning muammo va imkoniyatlari..... 264 Layloxon Xabibullayeva Tursunali qizi	264
	Raqamli sport pedagogikasi va bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish omillari..... 269 Matvapayev Azizbek Gaibnazar o'g'li	269
	Sun'iy intellektga qaramlik: raqamli addiksiya evolyutsiyasining yangi bosqichi 273 Mo'minxo'jayeva Zuhra Alimjon qizi	273
	Linguo-Cognitive Modeling of The Relationship Between Life and Death In Literary Texts: a Comparative Analysis (Based on 20 th -Century English and Karakalpak Works)..... 279 Najimova Perizad Arslanbay qizi	279
	Talabalar intellektual qobiliyatini rivojlantirishning didaktik imkoniyatlari 283 Shodiyeva Charos Ravshan qizi	283
	Ta'limiy o'yinlar vositasida ko'zi ojiz bolalar nutqidagi kamchiliklarni korreksiyalashga qaratilgan mashg'ulotlarining asosiy bosqichlari 286 Xaytova Farida Kuchkarovna	286

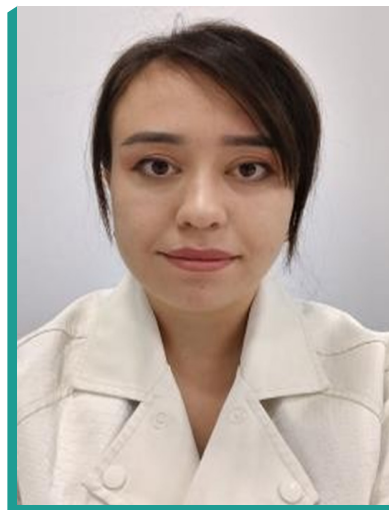

Raqamli va an'anaviy o'qish: qiyosiy tahlil.....	292
<i>Mashrapova Sevara Xabibovna</i>	
Mustahkam oila qadriyatlari va ularning zamonaviy jamiyat rivojiga ta'siri.....	296
<i>Soyibova Bonu O'tkir qizi</i>	
Sog'lom turmush tarzini shakllantirishning pedagogik mohiyati	301
<i>Xoliqov Farxod Karomatillo o'g'li</i>	
Boshlang'ich ta'limda raqamli texnologiyalar: sun'iy intellekt vositalaridan oqilona foydalanish metodikasi...	305
<i>Aminov Shavkatjon Sobir o'g'li, Abdusattarova Muhlisaxon Foziljon qizi, Berdiyaroova Jasmena Sherzodjon qizi</i>	
Boshlang'ich tayyorgarlik bosqichidagi dzyudochilarda koordinatsion qobiliyatlarni shakllantirishning samarali vositalari	311
<i>Jumanova Iroda Shokirjon qizi</i>	
Mediatsiya va o'qib tushunish kompEtensiyasi o'rtasidagi o'zaro aloqadorlik.....	315
<i>Karimova Dilyoraxon Raximjon qizi</i>	
Xorijiy tillarda yozma ish turlarini o'rganishning o'ziga xos jihatlari	319
<i>Omonova Sarvinov</i>	
Can Duolingo Reduce Speaking Anxiety: A Literature-Based Analysis	322
<i>Qodirqulova Ra'no</i>	
Kommunikativ yondashuv asosida o'quvchilarning chet tilida muloqot qilish ko'nikmalarini takomillashtirish	326
<i>Sa'dullayeva Shahzoda Nuriddin qizi</i>	
Zamonaviy psixologning kasbiy kompetensiyasi: krizisli vaziyatlarda ishlash texnologiyalari.....	330
<i>Shirinov Otabek Tualovich</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishida shaxsga yo'naltirilgan texnologiyalardan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari, imkoniyatlari va yo'nalishlari	333
<i>Uralova Nurxon Maxadovna</i>	
Иммерсивные технологии в обучении русскому языку как иностранному: современные подходы и перспективы	337
<i>Абдусаламова Адиба Каримджановна</i>	
Инновационная методика интенсивного обучения студентов филологического направления русскому языку в сопоставлении с узбекским языком	340
<i>Касимов А. Б.</i>	
Basketbolchilarning jamoaviy texnik harakatlarini takomillashtirish.....	344
<i>Mirzayev Xusniddin Abdusattor o'g'li</i>	
Boshlang'ich sinflarda zamonaviy o'qitish usullari.....	348
<i>Alimjanova Matlyuba Yunusovna</i>	
Socio-Psychological Mechanisms of Child Protection From Violence: International Experience and the Practice of Uzbekistan.....	351
<i>Ganiev Maksudjon Najim ugli</i>	
Malaka oshirish jarayonida maktab o'qituvchilarining metodik kompetentligini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari	357
<i>Gafforova Sarvinov Asrorovna</i>	
Chap qo'li yetakchi o'quvchilarni o'qitishda neyropedagogik yondashuvning pedagogik mohiyati va asosiy tushunchalari	361
<i>Rashidov Abduaziz Abduvali o'g'li</i>	
XIX asr oxiri – XX asr boshlarida jadidchilik harakatining Qashqadaryoga kirib kelishi va uning ta'lim tizimiga oid tarixiy-pedagogik ildizlari	369
<i>Sulaymonova Nilufar O'tkir qizi</i>	
Снижение коммуникативной тревожности студентов-филологов средствами театральных упражнений в обучении немецкому языку	372
<i>Галиуллов Марат Анварович</i>	
Педагогические условия совершенствования дидактических моделей обучения студентов в цифровой образовательной среде	376
<i>Рахматова Нигина Исломовна</i>	

O'smirlarda internet tobeligi namoyon bo'lishining shaxs xususiyatlariga ta'siri.....	380
Djuxonova Noxida Xayotjonovna	
Tarix darslarida "Educaplay" interaktiv o'yinlaridan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari.....	384
Eshankulova Ma'mura Davlatovna	
Yangi O'zbekistonda nogironligi bo'lgan shaxslarning ijtimoiy faolligini ta'minlash: falsafiy tahlil va milliy dastur istiqbollari	388
Jurayeva Mushtariy Muxaydinovna	
"Neyropsycore / Bo'g'irsoq" kompyuterlashtirilgan dasturi asosida 6-9 yoshli bolalarda eshituv-so'z-mantiqiy xotirani rivojlantirish samaradorligi.....	392
Mirzajonova Eleonora Topvoldiyevna	
Texnika oliy ta'limida o'qitishning metodologiyasi: zamonaviy yondashuvlar va samarali pedagogik texnologiyalar	395
Numonjonov Shoxzodbek Dilshodjon o'g'li	
Raqamli ta'limda fizika o'qitish metodikasini takomillashtirish modeli	401
Sh. A. Saidova, J. J. Kamolov	
Tanqidiy fikrlash ko'nikmalarining yozuv kompetensiyasini shakllantirishdagi o'rni.....	410
Jo'rayeva Zuhra Kamoliddin qizi	
Integrativ o'qitish samaradorligini oshirishning pedagogik shart-sharoitlari mazmuni.....	414
Kamola U. Mirzayeva	
Oliy ta'lim tizimida dasturiy-konseptual modellashtirishning epistemologik va metodologik asoslari	419
Muydinjonov Ziyodjon Rafiqjon o'g'li	
Imom G'azzoliyning farzand tarbiyasiga oid qarashlarini zamonaviy pedagogikaga joriy etish shart-sharoitlari.....	423
Nabiyeva Aziza Komil qizi	
Parsial o'quv dasturlarining pedagogik mazmuni, tuzilishi va boshlang'ich ta'lim metodikasidagi nazariy asoslari	429
Saydillayeva Mehrnaz Bahodir qizi	
FabLab va MakerSpace texnologiyalari asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida texnik ijodkorlikni shakllantirish metodikasi	434
Xudaykulova Saida Zakirovna	
The Role of Qualified Teachers in Students' Career Choices.....	441
Karimov Dostonjon Karimovich	

XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHLARIDA JADIDCHILIK HARAKATINING QASHQADARYOGA KIRIB KELISHI VA UNING TA'LIM TIZIMIGA OID TARIXIY- PEDAGOGIK ILDIZLARI

Sulaymonova Nilufar O'tkir qizi

Shahrisabz davlat pedagogika instituti o'qituvchisi

ORCID: 0009-0008-6557-5813

Annotatsiya: Maqolada XIX asr oxiri - XX asr boshlarida Turkistonda vujudga kelgan jadidchilik harakatining Qashqadaryo vohasiga ta'siri, mintaqada yangi usul maktablarining tashkil etilishi va bu jarayonning tarixiy-pedagogik ildizlari tahlil qilinadi. Jadid ma'rifatparvarlarining ta'lim-tarbiya sohasidagi g'oyalari, ularning an'anaviy maktab tizimini isloh qilishga qaratilgan harakatlari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: jadidchilik, usul-i jadid maktablari, Qashqadaryo, ta'lim islohoti, ma'rifatparvarlik, an'anaviy ta'lim tizimi, pedagogik meros.

Abstract: The article analyzes the penetration of the Jadid movement, which emerged in Turkestan in the late 19th - early 20th centuries, into the Kashkadarya region, the establishment of new-method (usul-i jadid) schools in the area, and the historical-pedagogical roots of this process.

Key words: Jadidism, Usul-i Jadid schools, Kashkadarya, educational reform, enlightenment movement, traditional education system, pedagogical heritage.

Аннотация: В статье анализируется влияние джадидского движения, возникшего в Туркестане в конце XIX - начале XX века, на Кашкадарьинский регион, организация новометодных школ в этом крае и историко-педагогические корни данного процесса.

Ключевые слова: джадидизм, школы "Усул-и Джадид", Кашкадарья, образовательная реформа, просветительское движение, традиционная система образования, педагогическое наследие.

KIRISH

XIX asr oxiri - XX asr boshlari Turkiston o'lkasi ijtimoiy-madaniy hayotida tub burilish davri bo'ldi. Rossiya imperiyasi tomonidan bosib olingan mintaqada an'anaviy ta'lim tizimi - maktab va madrasalar - o'z davrining talablariga javob bermay qolgan, ayni paytda mahalliy ziyolilar orasida G'arb va Rossiyaning ilg'or ta'lim tajribasini o'rganishga qiziqish kuchaygan edi. Shu zaminda Ismoil Gasprali g'oyalari ta'sirida Turkistonda jadidchilik - ta'lim-tarbiya, matbuot, adabiyot va ijtimoiy hayotni isloh qilishga qaratilgan keng qamrovli ma'rifiy-ijtimoiy harakat shakllandi ^[1].

Jadidchilik harakati dastlab Toshkent, Samarqand, Buxoro va Farg'ona vodiysi kabi yirik markazlarda vujudga kelgan bo'lsa-da, asta-sekin mintaqaning chekka hududlariga, jumladan, Qashqadaryo vohasiga ham yetib bordi. Mazkur maqolada ushbu jarayonning Qashqadaryoga kirib kelish yo'llari, mahalliy zaminda qanday shakl olgani va uning tarixiy-pedagogik ildizlari tahlil qilinadi.

Hozirgi kunda milliy ta'lim tizimini isloh qilish, pedagogik merosni o'rganish va undan zamonaviy ta'lim amaliyotida foydalanish davlat siyosati darajasiga ko'tarilgan bir paytda, jadidchilik harakatining mintaqaviy xususiyatlarini, xususan, Qashqadaryo misolida o'rganish muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. XIX asr oxiri - XX asr boshlarida jadidchilik g'oyalarning Qashqadaryo viloyatiga kirib kelish jarayonini, mahalliy "yangi usul" maktablarining tashkil etilishi va faoliyatini, shuningdek, bu jarayonning tarixiy-pedagogik ildizlarini ilmiy tahlil qilishdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Jadidchilik harakati tarixi O'zbekiston tarixshunosligida keng o'rganilgan mavzulardan biri hisoblanadi. Bu sohada X.Z. Ziyoyev, B. Qosimov, N. Karimov, R. Shamsutdinov, D. Alimova, Sh. Tursunov kabi olimlarning fundamental tadqiqotlari mavjud. Ularning ishlarida jadidchilikning g'oyaviy asoslari, yetakchi vakillarining hayoti va ijodi, harakatning Buxoro, Toshkent, Samarqand va Farg'ona vodiysidagi faoliyati keng yoritilgan ^[2].

Shu bilan birga, jadidchilik harakatining mintaqaviy xususiyatlari, xususan, uning Qashqadaryo kabi nisbatan chekka hududlarga ta'siri masalasi tarixshunoslikda hali yetarlicha o'rganilmagan. Mavjud adabiyotlarda asosan markaziy shaharlardagi jadid maktablari va matbuot faoliyati tahlil qilingan, mintaqaviy jarayonlar esa ko'pincha umumiy kontekstda, alohida tadqiqot predmeti sifatida emas, balki yon mavzu sifatida tilga olingan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda tarixiylik, tizimlilik, qiyosiy-tarixiy tahlil va konkret-tarixiy yondashuv tamoyillariga asoslanildi. Manbalarni tahlil qilishda arxiv hujjatlari, davriy matbuot materiallari (xususan, "Oyna", "Sadoi Turkiston", "Sadoi Farg'ona" kabi nashrlar), zamondoshlarning xotiralari va mavjud ilmiy-tadqiqot ishlaridan kompleks tarzda foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Jadidchilik harakati XIX asrning 80-90-yillarida Qrim tatar ma'rifatparvari Ismoil Gasprali tomonidan asos solingan "usul-i jadid" (yangi usul) g'oyasidan boshlangan. Bu g'oyaning mohiyati - eski, qadimgi "usul-i qadim" deb ataluvchi savod o'rgatish metodi (harf-harf, bo'g'in-bo'g'in yodlash) o'rniga tovush usuli (metod fonetik) asosidagi tezkor savod o'rgatish tizimini joriy etish edi.

Turkistonda jadidchilik harakati XX asr boshlarida Mahmudxo'ja Behbudiy, Munavvar Qori Abdurashidxonov, Abdulla Avloniy, Abdurauf Fitrat kabi ma'rifatparvarlar tomonidan rivojlantirildi. Ular yangi usul maktablari ochish, zamonaviy darsliklar yaratish, gazeta-jurnallar nashr etish, teatr san'atini rivojlantirish orqali xalq ongini o'zgartirishga harakat qildilar. 1901-yilda Toshkentda ochilgan birinchi yangi usul maktablaridan boshlab, bu harakat tezda Samarqand, Buxoro, Farg'ona vodiysi va boshqa hududlarga tarqaldi ^[3].

Jadid maktablarining an'anaviy maktablardan asosiy farqi quyidagilarda edi: o'quv jarayonining ma'lum dastur va jadval asosida tashkil etilishi, partalar va doskadan foydalanish, dunyoviy fanlar (arifmetika, geografiya, tabiatshunoslik)ning kiritilishi, gigiyena va sanitariya talablariga rioya qilinishi hamda o'qitishning qisqa muddatda samarali natija berishi.

Qashqadaryo vohasi tarixiy jihatdan Buxoro amirligi tarkibida bo'lgani bois, mintaqada jadidchilik g'oyalarining tarqalishi, birinchi navbatda, Buxorodagi jadid harakati bilan chambarchas bog'liq holda kechdi. Buxoro jadidlari (Fitrat, Fayzulla Xo'jayev, Usmon Xo'ja va boshqalar) tomonidan boshlangan islohotchilik g'oyalari savdo-sotiq, ziyorat va qarindoshlik aloqalari orqali Qarshi, Shahrisabz, Kitob kabi Qashqadaryo shaharlariga ham yetib borgan.

Shuningdek, Samarqand va Buxoroda tahsil olgan yoki ma'lum muddat davomida yashagan mahalliy ziyolilar, savdogarlar va din arboblari orqali ham yangi g'oyalar mintaqaga kirib kelgan. Davriy matbuot - "Oyna" jurnali, "Buxoroi Sharif", "Turon" gazetalarini kabi nashrlar orqali jadid g'oyalari Qashqadaryo ziyolilariga ham yetib borishi mumkin edi, chunki bu nashrlar Buxoro amirligi hududida ham tarqatilgan ^[4].

Shahrisabz shahri ko'plab olim-u fuzalolar, madaniyat vakillari, xattot-u shoirlar yurti. XIX asr oxiri - XX asr boshlariga kelib Abdullo Rahmon Gulshaniy, Abdulla Qodiriy Tanburiy, Mirzo Umrboqiy Shahrisabziy, Fayzulaxo'ja Ravnaqiy, Ismoilxon Shahrisabziy Faqiriy, Najmiddin Asiriy, Salohiddin Mannon o'g'li kabi yirik adabiyot vakillarini keltirish mumkin. Ushbu ijodkorlar o'zbek klassik adabiyoti an'alarini Shahrisabz shahrida davom ettirgan keyingi vakillar hisoblanadilar. Yuqorida zikr qilingan xattot va shoirlarning ayrimlari haqida fikr yuritamiz.

Abdulla Rahmon Gulshaniy 1898-yil mart oyida Shahrisabz shahrining Zingaron mahallasida kosib Abdurahmon Fozil o'g'li oilasida tug'ilgan. Olti yoshda tog'asi Mulla Meylining maktabida o'qib, 13 yoshida Qur'oni Karimni yod olgan. Abdulla Gulshaniyning ijodiy faoliyatiga nazar solsak, u asosan Gulshaniy tahallusida g'azallar yozgan hamda do'stlari Salimiy va Voiziy bilan yaxshi g'azallarni jamlab, "Tuhfat ul-ahbob" devonini tuzgan. Yosh Abdulla Gulshaniy Buxoroda Sadridin Ayniy, Abdurauf Fitrat, Mahmudxo'ja Behbudiy kabi siymolar bilan tanishib, jadidlar harakatining faol a'zolaridan biriga aylandi va taraqqiyparvar yoshlarni yangicha g'oyalar bilan tanishtirdi.

Ularning bosh maqsadi:

1. Eski maktab o'rniga zamonaviy ta'lim joriy etish.

2. Ona tilida gazeta va kitoblar chiqarish.
3. Islom dinini yangicha talqin qilish.
4. Milliy uyg'onish va mustaqillikka intilish kabi ishlarni amalga oshirish edi.

Abdulla Gulshaniy madrasada tahsildan ta'tilga chiqib, Shahrisabzga kelgan paytida esa do'stlari va tanishlari - shoir Fayzulla Ravnaqiy, Qori Tursun Abdullayev, Abdulhamid hoji Abdulhakimov, Ahmadjon Aminjonov, kitoblik Egamberdi Gusbanddan iborat guruh tuzishga ham erishgan. Mulla Islomqul Tuqsabo ushbu guruhning boshlig'i bo'lgan. Guruh o'sha davrning yirik jadidlari Fitrat, Behbudiy va Abdulla Qodiriy bilan aloqa qilib turar edi. Urgutga kelib muallimlik qilayotgan asli buxorolik Rajab Sulaymoniy jadidlarning Turkistonda chiqadigan "Qutulish" gazetasini Shahrisabzga yuboradi. Gulshaniy esa Shahrisabzdagi guruhning ahvoli haqida Buxoroga xabarlar jo'natib turgan. Amirlik ayg'oqchilari 1919-yili Buxoroda Gulshaniyning otasining uyida uni qo'lga olgan. O'sha davrning Shahrisabz begi Said Akromxon to'ra uni zindonga tashlaydi. Chunki u amirga atab quyidagi she'rlarni bitgan edi:

*Siz birla bizning zikrimiz - siz bir taraf, biz bir taraf,
 Bir-biriga ziddir fikrimiz - siz bir taraf, biz bir taraf.
 Siz yangilikka qarshisiz, biz eskilikka qarshimiz,
 Shul ikki maqsad ustida siz bir taraf, biz bir taraf.*

Shoir shu misralari tufayli jadidchilik harakatida ayblanadi. G'azalxon shoir, taraqqiyparvar fidoyi jadid Abdulla Rahmon Gulshaniy 1987-yilda (80 yoshida) Qashqadaryo viloyati Qamashi tumanida vafot etadi ^[5].

XX asr boshlarida Buxoro amirligining madaniy markazlaridan biri bo'lgan Shahrisabzda bir necha Jome masjidleri va madrasalari mavjud bo'lgan. Shaharda 6 ta madrasa va ko'plab boshlang'ich maktablar faoliyat yuritgan.

Jadidchilik harakatining pedagogik ildizlarini quyidagi yo'nalishlarda ko'rish mumkin:

Birinchidan, sharqona klassik pedagogik meros - Abu Nasr Forobiy, Ibn Sino, Yusuf Xos Hojib, Alisher Navoiy kabi mutafakkirlarning ta'lim-tarbiya haqidagi g'oyalari jadidlar ijodida qayta talqin etilgan. Ayniqsa, insonni har tomonlama kamol toptirish, ilm-ma'rifatga intilish g'oyalari jadid pedagogikasining nazariy poydevorini tashkil etgan.

Ikkinchidan, Gasprali boshlab bergan tovush usuli metodikasi zamonaviy didaktikaning sodda-murakkablik, izchillik tamoyillariga asoslangan bo'lib, bu - bugungi boshlang'ich ta'lim metodikasining ham asosiy tamoyillaridan biridir.

Uchinchidan, jadid maktablarida joriy etilgan dars jadvali, sinf-dars tizimi, ko'rgazmali qurollardan foydalanish kabi tashkiliy-pedagogik yangiliklar - Ya.A. Komenskiyning klassik didaktika tamoyillari bilan uyg'unlashgan holda, mahalliy sharoitga moslashtirilgan edi.

To'rtinchidan, jadidlarning millatni uyg'otish, ona tilida ta'lim berish, milliy o'zlikni anglash g'oyalari - bugungi kunda ham milliy ta'lim tizimini shakllantirishda muhim metodologik ahamiyat kasb etadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

XIX asr oxiri - XX asr boshlarida Turkistonda vujudga kelgan jadidchilik harakati, garchi dastlab yirik shaharlarda shakllangan bo'lsa-da, asta-sekin Qashqadaryo kabi mintaqalarga ham o'z ta'sirini o'tkazdi. Bu jarayon, bir tomondan, Buxoro amirligi orqali amalga oshgan ma'muriy-madaniy aloqalar, ikkinchi tomondan, mahalliy ziyolilarning ilg'or g'oyalarga bo'lgan qiziqishi natijasida kechdi. Jadidchilikning ta'lim sohasidagi islohotlari - yangi usul maktablari, zamonaviy darsliklar, tartibli o'quv jarayoni - mintaqa pedagogik tafakkuri rivojiga sezilarli ta'sir ko'rsatdi.

Jadidchilik merosi nafaqat tarixiy ahamiyatga ega, balki bugungi milliy ta'lim tizimini takomillashtirishda, xususan, ona tilida sifatli ta'lim berish, milliy qadriyatlarga asoslangan tarbiya va zamonaviy pedagogik metodlarni joriy etish borasida ham muhim metodologik ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Qosimov B. Milliy uyg'onish: jasorat, ma'rifat, fidoyilik. - Toshkent: Ma'naviyat, 2002.
2. Alimova D.A. Jadidchilik harakati: islohot, yangilanish, mustaqillik uchun kurash. - Toshkent: O'zbekiston, 1999.
3. Ziyoev H.Z. Turkistonda Rossiya tajovuzi va hukmronligiga qarshi kurash. - Toshkent: Sharq, 1998.
4. Rajabov Q. va b. Vatan tarixi. - Toshkent, 2010.
5. Fazliddin Vohid "Tarix muhri" Toshkent, 2024.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №6(5)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.